

Likovno stvaralaštvo kao poticaj za kreativnost u razrednoj nastavi

---

Crnković, Laura

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:744181>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-30**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Laura Crnković

LIKOVNO STVARALAŠTVO KAO POTICAJ ZA KREATIVNOST U RAZREDNOJ
NASTAVI

Diplomski rad

Petrinja, ožujak, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Laura Crnković

LIKOVNO STVARALAŠTVO KAO POTICAJ ZA KREATIVNOST U RAZREDNOJ
NASTAVI

Diplomski rad

Mentor rada:
prof. dr. art. Davor Žilić

Petrinja, ožujak, 2024.

ZAHVALA

Želim se zahvaliti svom mentoru, na njegovoj podršci, stručnim savjetima i vodstvu tijekom izrade ovog diplomskog rada. Vaš pristup i mentorstvo bili su mi od velike važnosti, i zato Vam veliko hvala.

Hvala i mojim dragim prijateljima, posebno Dori, čiji su prijateljstvo i podrška bili neizostavan dio mog akademskog puta. Vaša podrška, ohrabrenje i zajednički trenuci mi puno znače, i zahvalna sam što vas imam u svom životu.

Želim se zahvaliti mom dečku Karlu, koji je uvijek bio uz mene, pružajući mi ljubav, podršku i razumijevanje. Neizmjereno ti hvala ti što si uvijek vjerovao u mene i što si bio moja stalna podrška.

Posebno želim zahvaliti svojoj obitelji, a osobito mami, koja je uvijek bila uz mene, pružajući neizmjernu podršku i ljubav. Bez vaše podrške i vjere u mene, ovo ne bi bilo moguće, i zato vam beskrajno hvala na svemu.

SAŽETAK

U suvremenom obrazovnom kontekstu, kreativnost se ističe kao ključna komponenta razvoja djece, a likovno stvaralaštvo se pokazuje kao snažan poticaj za njezino poticanje. Ovaj diplomski rad istražuje ulogu likovnog stvaralaštva u poticanju kreativnosti u nastavi, s posebnim fokusom na učenike od 1. do 4. razreda osnovne škole. Kroz sveobuhvatni teorijski pregled, analizirajući ključne aspekte kreativnosti i likovnog stvaralaštva, rad pruža dublje razumijevanje utjecaja likovnog stvaralaštva na kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj djece. U radu se također istražuju pedagoški pristupi i metode integracije likovnog stvaralaštva u školski kurikulum kako bi se potaknula kreativnost učenika. Kroz primjere dobre prakse i praktične smjernice za učitelje, rad pruža konkretne strategije za stvaranje poticajnog okruženja za razvoj kreativnosti putem likovnog stvaralaštva. Ovaj rad ima za cilj ne samo pružiti teorijski pregled već i ponuditi praktične smjernice za učitelje kako bi se potaknula kreativnost učenika kroz likovno stvaralaštvo. Nadamo se da će rezultati ovog istraživanja pridonijeti boljem razumijevanju i primjeni likovnog stvaralaštva kao ključnog dijela multidisciplinarnog obrazovanja u ranoj fazi razvoja djece.

Ključne riječi: Likovno stvaralaštvo, kreativnost, obrazovanje, razvoj djece

VISUAL ARTS CREATION AS A STIMULUS FOR CREATIVITY IN PRIMARY SCHOOL EDUCATION

SUMMARY

In contemporary educational context, creativity stands out as a key component of children's development, with visual arts being a strong stimulus for its encouragement. This dissertation explores the role of visual arts in fostering creativity in classroom teaching, with a specific focus on students from 1st to 4th grade of elementary school. Through a comprehensive theoretical review, analyzing the key aspects of creativity and visual arts, the paper provides a deeper understanding of the impact of visual arts on the cognitive, emotional, and social development of children. Additionally, the study explores pedagogical approaches and methods for integrating visual arts into the school curriculum to stimulate students' creativity. By offering examples of best practices and practical guidelines for teachers, the paper presents concrete strategies for creating a stimulating environment for the development of creativity through visual arts. The aim of this study is not only to provide a theoretical overview but also to offer practical guidance for teachers to foster students' creativity through visual arts. It is hoped that the results of this research will contribute to a better understanding and application of visual arts as a crucial component of multidisciplinary education in the early stages of children's development.

Keywords: Visual arts, creativity, education, children's development

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. LIKOVNO STVARALAŠTVO I KREATIVNOST	3
2.1. Definicija likovnog stvaralaštva	3
2.2. Kreativnost kao pojam	4
2.3. Povezanost likovnog stvaralaštva i kreativnosti	5
3. RAZVOJ LIKOVNOG STVARALAŠTVA KOD DJECE	7
3.1. Razvoj likovnih sposobnosti u različitim dobnim skupinama	7
3.2. Utjecaj likovnog stvaralaštva na razvoj motoričkih vještina	8
3.3. Emocionalni aspekti likovnog izražavanja kod djece	9
4. KREATIVNI PROCESI KOD DJECE OD 1. DO 4. RAZREDA	12
4.1. Razumijevanje kreativnih procesa u dječjem dobu	12
4.2. Razvoj mašte i spontanost u likovnom izražavanju	12
4.3. Kreativnost kao ključan element obrazovanja	13
5. POVEZANOST LIKOVNOG STVARALAŠTVA S KOGNITIVNIM RAZVOJEM	14
5.1. Razvoj kognitivnih sposobnosti kroz likovno stvaralaštvo	14
5.2. Kreativnost i poticanje kritičkog razmišljanja	14
5.3. Uloga likovnog stvaralaštva u poticanju rješavanja problema	15
6. PRIMJENA LIKOVNOG STVARALAŠTVA U NASTAVI	16
6.1. Integracija likovnih aktivnosti u kurikulum od 1. do 4. razreda	16
6.2. Važnost suradnje s nastavnicima likovne kulture	16
6.3. Različite metode podučavanja likovnog stvaralaštva	17
6.4. Načela likovnog odgoja i obrazovanja	17
6.5. O likovnom stvaralaštvu u inkluzivnom obrazovanju	18
6.6. Primjeri dobre prakse likovnog stvaralaštva u razrednoj nastavi	19
7. ULOGA UČITELJA U POTICANJU LIKOVNE KREATIVNOSTI	22

7.1. Razvoj učiteljevih kompetencija u podučavanju likovne umjetnosti.....	22
7.2. Stvaranje poticajnog okruženja za likovno stvaralaštvo	22
7.3. Uloga učitelja u vođenju i podržavanju kreativnih procesa.....	23
8. BARIJERE I IZAZOVI U IMPLEMENTACIJI LIKOVNOG STVARALAŠTVA.....	25
8.1. Nedostaci i izazovi u integraciji likovnog stvaralaštva u nastavu.....	25
8.2. Razmatranje mogućih rješenja	25
9. ZAKLJUČAK	27
LITERATURA	28
POPIS SLIKA	30
IZJAVA O IZVORNOSTI DIPLOMSKOG RADA	31

1. UVOD

Rano djetinjstvo predstavlja jedno od najdinamičnijih razdoblja u životu pojedinca, obilježeno iznimno brzim fizičkim, emocionalnim i kognitivnim promjenama. U ovom važnom periodu, djeca ne samo da stječu temeljna znanja i vještine, već i oblikuju svoj identitet te razvijaju ključne sposobnosti koje će im biti od vitalnog značaja u kasnijem životu. Kroz bogatstvo iskustava, igre i interakcije s okolinom, djeca aktivno istražuju svijet oko sebe, stvarajući osnove za svoje buduće akademsko i društveno usmjerenje.

U tom kontekstu, kreativnost se ističe kao ključna komponenta dječjeg razvoja. Ona nije samo inherentna sposobnost, već i važan pokretač za dublje razumijevanje okoline i vlastite osobnosti. Kroz kreativne aktivnosti, poput likovnog stvaralaštva, djeca izražavaju svoju maštu, osjećaje i ideje na jedinstven način. Likovno stvaralaštvo, kao izraz djetetove vizualne interpretacije svijeta, omogućuje im da istraže različite oblike, boje i teksture te da na kreativan način izraze svoje unutarnje doživljaje i vanjske opažaje.

Stoga, cilj ovog rada je pružiti dublje razumijevanje uloge likovnog stvaralaštva kao integralnog dijela multidisciplinarnе nastave, posebno fokusirajući se na dobnu skupinu od 1. do 4. razreda osnovne škole. Kroz sveobuhvatni teorijski pregled, istražuje se kako likovno stvaralaštvo potiče kreativnost kod djece te kako ga možemo integrirati u školski kurikulum kako bismo potaknuli njihov cjeloviti razvoj.

U prvom dijelu rada, istražuju se teorijski koncepti i definicije kreativnosti primjenjive na likovno stvaralaštvo djece. Analiziraju se ključni aspekti kreativnog procesa u ranoj dobi te istražuje kako likovno stvaralaštvo utječe na razvoj kognitivnih, emocionalnih i motoričkih vještina kod djece. Nadalje, razmatraju se faze likovnog razvoja u ranom djetinjstvu te istražujemo različite pedagoške pristupe i metode koje podržavaju likovnu kreativnost u školskom kontekstu.

Ovaj rad također nudi praktične smjernice i primjere dobre prakse za učitelje kako bi stvorili poticajno okruženje za razvoj kreativnosti putem likovnog stvaralaštva u razrednoj nastavi. Kroz analizu relevantnih istraživanja, praksi i pedagoških pristupa, nada se doprinijeti dubljem razumijevanju uloge likovnog stvaralaštva u oblikovanju kreativnih misli i izraza u

ranoj dobi. Također, postavlja temelje za daljnje istraživanje i praksu u integraciji likovnog stvaralaštva kao ključnog dijela multidisciplinarnog obrazovanja u ranoj fazi razvoja djece.

2. LIKOVNO STVARALAŠTVO I KREATIVNOST

2.1. Definicija likovnog stvaralaštva

Likovno stvaralaštvo je sastavni dio čovjekova života. Čovjek se od pamtivijeka bavio različitim oblicima likovnog stvaralaštva. Na likovno stvaralaštvo poticali su ga različiti motivi od onih magijskih, religijskih pa sve do osobnih psiholoških ili pak do estetskih (Šarančić, 2013). Stoga je bavljenje likovnošću oduvijek imalo vrlo pozitivan utjecaj na ljude. Ono obuhvaća vrlo širok spektar kreativnih aktivnosti koje se bave segmentom vizualnog umjetničkog izraza (Šarančić, 2014).

Likovno stvaralaštvo, u svom najširem smislu, predstavlja umjetnički izraz koji obuhvaća širok spektar vizualnih elemenata kako bi stvorio estetski dojam. Ovaj proces obuhvaća raznovrsne tehnike i medije, uključujući crtanje, slikanje, kiparstvo i druge oblike stvaralaštva. Viktor Lowenfeld, autoritet u pedagogiji likovnog odgoja, naglašava da likovno stvaralaštvo ne treba ograničiti samo na konkretna likovna djela, već ga treba promatrati kao „proces koji nije ograničen samo na likovne rezultate. Ono podrazumijeva sveukupno kreativno razmišljanje i izražavanje, nevezano uz formalne aspekte umjetnosti“ (Lowenfeld, 1957). Upravo kroz ovakav pristup, likovno stvaralaštvo postaje dublje iskustvo, pružajući učenicima ne samo tehničke vještine već i platformu za izražavanje vlastitog unutarnjeg svijeta.

Unutar ovog rada naglasak je postavljen na dječje likovno stvaralaštvo. Kada se govori o svijetu dječjeg likovnog stvaralaštva naglašava se kako predstavlja iznimno široko i jednako tako fascinantno područje koje podrazumijeva skup svega onoga što je neočekivano ili pak onoga što je nepredvidljivo. Djeca od najranije dobi stvaraju pomoću svoje autentičnosti. Likovna umjetnost u tom kontekstu pruža dozu otvorenosti pristupa djeteta. Tumači se kako su upravo dječji crteži oni koji su najjednostavniji oblik dječjeg izražavanja (Škrbina, 2013). Crtanje, slikanje, modeliranje, samo su neke od likovnih aktivnosti s kojima se djeca izražavaju. Likovni jezik stoga za njih predstavlja jedan poseban način komunikacije i oblikovanja koji nastaje na temelju spone interakcije djetetova unutrašnjeg svijeta (Belemarić, 1987).

Razvitak likovnog stvaralaštva kao takav zahtijeva određenu posvećenost, praksu i jednako tako otvorenost prema području koje se odnosi na istraživanje pojedinačnih tehnika, stilova ili pak inspiracija. Postoji nekoliko temeljnih koraka koji će se istaknuti u procesu razvoja likovnog stvaralaštva. Prije svega riječ je o proučavanju osnova. Nužno je naučiti osnovne likovne elemente poput boje, linije, prostora i tona. Razumijevanje na koji način elementi „rade“ zajedno omogućit će da se grade različite umjetničke kompozicije. Važno je

istraživati različite tehnike. Praksa je ključ svake vještine pa jednako tako i unutar likovnog stvaralaštva. Samo razvijanje vještine koja se odnosi na rukovanje alatima i jednako tako gradnja samopouzdanja uvelike pomaže prilikom usvajanja nekih najnovijih vještina (Šarančić, 2013).

Na temelju navedenog razvidno je da je u literaturi moguće pronaći više definicija likovnog stvaralaštva, međutim, uočava se kako se sve svode na jednaku suštinu, a to je da je likovno stvaralaštvo poticatelj izražavanja, komunikacije i oblikovanja ideja. Vidljivo je kako je u djece likovno stvaralaštvo posebno značajno jer odražava stupanj razvoja njihovih sposobnosti da izraze svoje emocije i pokažu svoje motoričke i druge sposobnosti, a u nastavku ovog rada dubinski će se analizirati koje su to sposobnosti i koliko utječu na daljnji razvoj djeteta.

2.2. Kreativnost kao pojam

Kreativnost je još jedan pojam kojeg je ključno razmotriti radi razumijevanja teme ovog rada. Ona predstavlja jedan od ključnih elemenata ljudske inteligencije, označava sposobnost generiranja novih i originalnih ideja te njihovo kreativno primjenjivanje u konkretnim situacijama. Teresa Amabile, renomirana psihologinja kreativnosti, definira kreativnost kao „produktivnu primjenu originalnih ideja načinjenih unutar određenog konteksta“ (Amabile, 1983).

Pojam kreativnosti jezično gledano dolazi od latinske riječi „*crere*“ što znači stvaranje. Potrebno je istaknuti da se kreativnost ne predstavlja kao jednoznačajna pojava koju je moguće na precizan način definirati, nego je riječ o sklopu složenih pojmova koji nose više značenja. Prije svega kreativnost označava područje stvaralaštva. Kreativnost obuhvaća mentalni, tj. misaoni proces na temelju kojeg je osoba u mogućnosti da stvara i kreira nove i jednako tako originalne ideje ili produkte (Huzjak, 2006).

Kreativnost se može definirati i kao jedna osobina ili skup osobina koje pružaju mogućnost izazivanja stvaralaštva i produktivnosti (Ćudina-Obradović, 1990). Kreativnost ne predstavlja znanje, nego urođenu sposobnost da osoba proizvodi neku novinu na temelju postojećeg stanja kako u materijalnoj tako i u duhovnoj sferi. To bi ujedno značilo kako se kreativnost ne može naučiti, nego se može jedino uvježbati (Huzjak, 2006).

U kontekstu obrazovanja, kreativnost postaje neizostavna vještina koja potiče učenike na samostalno razmišljanje i stvaranje inovativnih rješenja. Kreativnost nije ograničena na određena područja, već je intrinzički povezana s procesima mišljenja i rješavanja problema.

Imajući u vidu različite individualne potrebe učenika i njihovo središnje mjesto u nastavnom procesu suvremeni pedagoški pristupi podržavaju ideju prilagodljivosti nastave. Nastava se prilagođava u skladu s osobnim stilom i dinamikom učenja učenika, no pritom ne zapostavlja temeljne odgojno-obrazovne ciljeve i zadatke (Koludrović i Reić Ercegovac, 2010.). U skladu sa suvremenom nastavom orijentiranom na učenika ističe se potreba stvaranja stvaralačkog okruženja (Pejić i sur., 2007.).

2.3. Povezanost likovnog stvaralaštva i kreativnosti

Stvaralaštvo predstavlja spontani put u kojem na početku nije poznato kamo će se dospjeti s obzirom na to da u tom procesu nije primarna stavka stići na zadani cilj. Rezultat je taj koji uvelike ovisi o spontanosti i o neočekivanoj promjeni zadanog pravca (Šimarak-Balić i sur., 2011).

Povezanost između likovnog stvaralaštva i kreativnosti odražava se u međusobnom poticanju, stvarajući plodno tlo za sveobuhvatni razvoj učenika. Paul E. Torrance, poznat po svojem radu na području kreativnosti, naglašava da "Likovno stvaralaštvo često služi kao ključ koji otključava vrata kreativnosti. Djeca koja imaju snažno likovno izražavanje često razvijaju sposobnost kreativnog razmišljanja u drugim područjima" (Torrance, 1974). Ova povezanost nije samo površinska, ona proizlazi iz dubokog utjecaja likovnog stvaralaštva na kreativni razvoj učenika. Kroz likovno stvaralaštvo, učenici ne samo da razvijaju tehničke vještine već i uče razmišljati inovativno, istraživati nove perspektive te pronaći nekonvencionalne pristupe rješavanju problema. Navedena interakcija između likovnog stvaralaštva i kreativnosti postavlja temelje za holistički razvoj učenika, potičući ih na integriranje umjetnosti u svoj proces razmišljanja i stvaralačkog izraza. Tako likovno stvaralaštvo ne samo da oblikuje pojedinačne umjetničke izraze već i potiče kreativnost kao temeljni element osobnog i intelektualnog rasta. Likovna kreativnost stoga podrazumijeva proces razvijanja intelektualnih, senzornih, izražajnih i jednako tako praktičnih sposobnosti. Razmatrajući likovnu kreativnost uočava se kako je temeljni naglasak na divergentnost mišljenja. Likovna kreativnost stoga nije samo vezana uz talent i nadarenost, nego jednako njeguje različitosti svakog djeteta (Šarančić, 2014).

Naposlijetku treba napomenuti da su odgojno-obrazovne ustanove, prvenstveno škole postale temeljni preduvjet za razvoj kreativnosti učenika (Somolanji i Bognar, 2008.). S obzirom na to da su djeca obično kreativna u samo određenim područjima, važno je omogućiti im otkrivanje vlastite kreativnosti (Kunac, 2000). Jedan od načina na koje se to može postići je

upravo likovno stvaralaštvo. Ono je posebna forma izraza koja pruža učenicima priliku da razvijaju svoju kreativnost kroz istraživanje, eksperimentiranje i interpretaciju, obogaćujući tako njihovu sposobnost razmišljanja izvan ustaljenih okvira. Upravo zbog toga likovno stvaralaštvo predstavlja područje koje je u uskoj vezi s pojmom kreativnosti jer prethodno navedena shvaćanja različitih autora upućuju da je likovno stvaralaštvo pokretač kreativnog izražavanja. Zbog toga je važno omogućiti učenicima da otkriju svoju kreativnost njenim poticanjem u svim nastavnim predmetima. Stoga rezimirajući sve ranije navedeno u ovom poglavlju kada je riječ o povezanosti likovnog stvaralaštva i kreativnosti, čini se da je naglasak na tome kako je kreativnost u konačnici jedna od temeljnih dobrobiti likovnog stvaralaštva, koja se razvija poticanjem znatiželje i istraživanja.

3. RAZVOJ LIKOVNOG STVARALAŠTVA KOD DJECE

3.1. Razvoj likovnih sposobnosti u različitim dobnim skupinama

Djeca stvaraju upravo putem svježine i putem svoje vlastite autentičnosti. Ona su ta koja nadmašuju sva očekivanja. Likovna umjetnost pruža određenu dozu otvorenosti prema djetetu, što znači da likovna umjetnost nema strogo određene okvire kojih se potrebno držati kao primjerice u matematici. Unutar likovnog stvaralaštva ne postoje formule, ne postoje točni rezultati. Likovna kultura ostavlja prostor koji će dopustiti djetetu da se ono izrazi, da iskaže sve ono što želi bez prisustva ograničenja (Lončarić, 2015).

Razvoj likovnih sposobnosti kod djece odražava se kroz progresivnu evoluciju vizualnog izraza tijekom različitih faza djetinjstva. Prema klasifikaciji Victor Lowenfelda, likovni razvoj prolazi kroz nekoliko etapa, od prikazivanja nespretnih crteža u ranom djetinjstvu do sve kompleksnijih i preciznijih izraza u starijoj dobi. U svom klasičnom djelu „Likovno stvaralaštvo djece“, Lowenfeld naglašava važnost razumijevanja tih faza, ističući da „djetetova umjetnost prolazi kroz različite stupnjeve evolucije, svaki sa svojim specifičnim karakteristikama“ (Lowenfeld, 1939). Stoga, učitelji i roditelji trebali bi podržavati likovni razvoj djeteta kroz prilagođavanje očekivanja i metoda poticanja prema individualnim potrebama svake dobi.

U ranom djetinjstvu djeca istražuju osnovne likovne elemente, poput linije i boje, dok u kasnijim fazama razvijaju sposobnost percipiranja i reprodukcije kompleksnih oblika. Za daljnje razumijevanje ovog procesa važno je konzultirati rad Jean Piageta, čije istraživanje kognitivnog razvoja naglašava da je likovno stvaralaštvo „sredstvo putem kojeg djeca razvijaju i izražavaju svoje misli, te testiraju i proširuju svoje shvaćanje svijeta oko sebe“ (Piaget, 1955). Dakle, promatranje i pravilno vođenje likovnog razvoja ključno je za poticanje cjelovitog razvoja djeteta.

Neki autori naglašavaju kako se likovni izraz djeteta razvija u smjeru u kojem ide psihofizički razvoj djeteta. Razvoj dječjeg likovnog izražavanja predstavlja razvoj koji prolazi kroz nekoliko temeljnih faza. Ove faze uključuju razvoj grafomotorike ruke, šake, prstiju, a potom i samo ovladavanje s instrumentima rada, usmjerenost prema spoznaju okoline i razvoj znanja o okolini (Grgurić, 1996).

Prva faza razvoja je faza šaranja, tj. faza koja se odnosi na „črčkaranje“. Riječ je o fazi koja se odvija do djetetove četiri godine. Unutar ove faze ističe se kako je karakteristična vrlo mala kontrola pokreta. U ovoj fazi djeca su konkretno usmjerena prema vježbanju koordinacije

oka i ruke. Djeca u ovoj najranijoj fazi uče na koji način ostaviti trag na papiru kao i crtati temeljne linije, kružne oblike, različite forme i slično. Dijete u ovoj fazi još ne upotrebljava boje na svjestan način (Škrabina, 2013).

Iza ove faze slijedi faza osnovnih oblika. Radi se zapravo o fazi koja obuhvaća period od treće do četvrte godine djetetova života. U ovoj fazi dijete još uvijek uživa u procesu šaranja, no jednako tako u ovom periodu dijete započinje i s crtanjem određenih oblika prilikom čega nastoji dati i određen smisao svom vlastitom radu. Ono što je uočljivo je to da se ipak i dalje radi o nešto ograničenijem verbalnom opsegu crteža (Škrabina, 2013).

Potom slijedi faza koja se odnosi na početne sheme, odnosno ljudske pokrete. Ovdje se radi o fazi koja podrazumijeva razvoj djetetova crtanja u periodu od četvrto pa sve do šeste godine života. Unutar ove faze moguće je zapravo uočiti već određenu koncepciju samog prostora unutar likovnog djela samog djeteta. Ljudske figure u ovoj fazi počinju nalikovati na ljude, a jednako tako i dalje postoje odstupanja. Primjerice, moguća su odstupanja u preveliko nacrtanoj glavi u odnosu na tijelo i druge dijelove tijela. Djeca s vremenom postaju sposobnija i počinju crtati sve složenije figure prilikom čega na slikama dodaju i određene detalje (Škrabina, 2013).

Četvrta faza je faza koja se odnosi na vizualnu shemu. Ovdje se radi o fazi koja obuhvaća period od šeste pa sve do devete godine djetetova života. Unutar ove faze dolazi do razvoja simbola, ali isto tako unutar ove faze po prvi puta dolazi do vizualnih shema objekata iz okoline, životinja, kuća i ostalo. Jednako tako u ovom periodu dolazi do vezanja boje i objekata. Riječ je o fazi u kojoj postoji prva konkretna tendencija prema prikazivanju trodimenzionalnosti (Škrabina, 2013).

Posljednja faza je faza realizma. Ova faza obuhvaća period od devete pa sve do dvanaeste godine djetetova života. U ovoj fazi djeca konkretno nastoje postići što je moguće realističniji dojam svojih radova. U ovoj fazi naglasak je na upotrebu boja, ali jednako tako i povećanje kompleksnosti pri korištenju detalja, linija i oblika (Škrabina, 2013).

3.2. Utjecaj likovnog stvaralaštva na razvoj motoričkih vještina

Likovno stvaralaštvo ima značajan utjecaj na razvoj motoričkih vještina kod djece, pružajući im priliku za fine i grube motoričke aktivnosti. Gruba motorika podrazumijeva korištenje krupnih mišića i jednako tako sposobnosti koje se odnose na mogućnost skakanja, trčanja, penjanja pa čak i razvoj stabilnosti. Što se tiče fine motorike ona podrazumijeva korištenje „sitnih“ mišića kao što je šaka pa samim time podrazumijeva korištenje predmeta

poput žlice, kista, olovke, razvijanje koordinacije između oka i ruke i slično. Gruba motorika stoga se razvija velikim pokretima ruku, odnosno u onim pokretima koji uključuju mišiće, tj. nadlakticu i podlakticu. Za navedeni način crtanja konkretno su potrebni veliki potezi. Oni se ostvaruju u situacijama kada dijete crta na papir koje je primjerice postavljeno na stalak ili pak ako dijete crta na podu (Šarančić, 2014). Aktivnosti poput crtanja, bojanja, rezanja i oblikovanja potiču koordinaciju ruku i očiju, preciznost pokreta i kontrolu fine motorike. Judy Burton, u svojoj knjizi "Art for the Exceptional Child", naglašava da "umjetničke aktivnosti ne samo da pridonose fizičkom razvoju djeteta već i poboljšavaju ukupnu koordinaciju pokreta" (Burton, 1976).

Likovno stvaralaštvo također potiče razvoj percepcijskih vještina, što može imati dugoročne pozitivne efekte na akademske uspjehe (Herceg, Rončević i Karlavaris, 2010). Percepcijske vještine pokazuju tijekom sazrijevanja djeteta, utječu na motorički razvoj i kontrolu motoričkih procesa (Sindik i Šerbinek Kotur, 2014.). Drugim riječima, percepcijske vještine pokazuju kakva je djetetova sposobnost skladne i svrhovite uporabe vlastitog tijela i to ne samo za kretanje, već i baratanje predmetima oko njega. Važnost percepcijskih vještina u razvoju djeteta prepoznaju i autori Grgić i Jakubin (1996) koji istražuju važnost vizualne percepcije učenika i potrebu njezinog razvoja ističući da vizualna percepcija kroz razvoj djeteta unutar odgojnoobrazovnog procesa prerasta u likovnu perceptivnost. Prema navedenim autorima to su ujedno ključni preduvjeti da bi dijete moglo razumjeti svijet oko sebe i s njim uspostaviti interakciju. Stoga se može zaključiti da integracija likovnih aktivnosti u ranom djetinjstvu pridonosi senzorno-motornom razvoju i postavlja temelje za sveukupno učenje.

3.3. Emocionalni aspekti likovnog izražavanja kod djece

Već je do sada istaknuto kako likovno stvaralaštvo donosi brojne prednosti pa samim time jasno je kako je djecu od najranijih dana nužno poticati da se uključe u likovno izražavanje. Prije svega likovno stvaralaštvo kao takvo potiče samopouzdanje kod djece. Ono proizlazi iz pozitivnih potvrda o vlastitom postignuću (Šarančić, 2013). Jednako tako likovno stvaralaštvo doprinosi stvaranju samopoštovanja kod djeteta, razvitku njegovih osobnih kvaliteta i preuzimanju odgovornosti. Zahvaljujući likovnom stvaralaštvu kod djece dolazi do povećavanja marljivosti i brojnih drugih vrlo bitnih kompetencija (Šarančić, 2013). Likovno stvaralaštvo nema formulu, ne postoje točni rezultati. Ono pomaže djetetu da izrazi što želi bez bilo kakvih ograničenja. Stvaralaštvo je jedan spontan put na kojem se ne zna kamo će se

konkretno dospjeti. Likovni jezik djeteta je odraz njegova unutrašnjeg svijeta i upravo stoga nosi mnogobrojne pogodnosti djetetu (Šarančić, 2013).

Ovisno o jačini podražaja emocije dijelimo na jake ili slabe, a prema procesu evolucije razlikujemo primarne i sekundarne. „Primarnim se emocijama smatraju strah, bijes, radost, žalost i afektivna vezanost.“ (Andrilović i Čudina Obradović, 1994; str. 84). Te emocije mogu se uočiti već kod dojenčadi, a socijalnim učenjem i kognitivnim razvojem dolazi i do razvitka sekundarnih emocija i njihovog prepoznavanja kod drugih. "Djeca počinju izražavati relativno jasne emocije izrazom lica unutar prva dva mjeseca, dok se izražavanje emocija koje zahtijevaju viši stupanj kognitivnog razvoja javlja kasnije." (Vasta, Haith i Miller, 1998; str. 457.).

Emocije pružaju pomoć u komunikaciji i pri uspostavi socijalnih veza i odnosa (Andrilović i Čudina – Obradović, 1994). Likovno stvaralaštvo igra ključnu ulogu u izražavanju emocionalnih stanja djece, pružajući im siguran prostor za istraživanje i izražavanje svojih osjećaja. Kroz likovne aktivnosti, djeca mogu artikulirati svoje radosti, strahove, tuge ili uzbuđenje na način koji riječi nekad ne mogu dočarati. Howard Gardner, autor teorije višestrukih inteligencija, naglašava da je „umjetnost prirodni jezik za izražavanje emocija“ (Gardner, 1999). Likovno stvaralaštvo djeci omogućuje istraživanje vlastitih identiteta i razumijevanje svijeta oko sebe na dubljoj emocionalnoj razini.

U knjizi „Drawing and Painting: Children and Visual Representation“, Cathy Smilan ističe kako likovno stvaralaštvo pruža djeci „mogućnost da izraze svoje unutarnje doživljaje i istraže kako doživljavaju i shvaćaju svijet“ (Smilan, 1995). Kroz likovne aktivnosti, djeca usvajaju emocionalne vještine poput samoizražavanja, samopouzdanja i razumijevanja emocija drugih, što ima dugoročan utjecaj na njihov emocionalni razvoj.

Kao što je vidljivo u istraživanjima ranije spomenutih autora, likovno stvaralaštvo u uskoj je vezi i sa socio-emocionalnim razvojem. Zahvaljujući likovnom stvaralaštvu djeca uče na koji način mogu izraziti sve svoje namjere, na koji način mogu dati i primiti konstruktivnu kritiku, te aktivno slušati tuđe ideje (Winner i sur., 2006). Prema Andrilović i Čudina-Obradović (1994) emocije predstavljaju individualan doživljaj specifične situacije, odnosno osobe ili pak predmeta. Moglo bi se reći da su one s jedne strane doživljaj vrednovanja, a s druge subjektivnog odnosa prema ljudima, stvarima ili pak prema postupcima (na primjer: bijes, žalost, radost). Kod djece je prirodno da od najranije dobi počinju izražavati emocije vrlo jasno. Tako su na primjer već u prva dva mjeseca djeteta vidljivi znaci emocija u izracima lica ili plačem, a kasnijim kognitivnim i socijalnim razvojem dolazi do većeg razvitka emocija i prepoznavanja istih kod drugih ljudi. Likovno stvaralaštvo jednostavno može biti sredstvo za izražavanje emocija i njihov razvoj. Može biti i mjerilo razvoja, odnosno pokazatelj koliko je

dijete razvijeno u socio-emocionalnom kontekstu. To se na primjer postiže kroz crtanje u kojemu dijete prikazuje emocije u obliku obojenih životnih situacija („Nacrtaj kada si prestrašen.“, „Nacrtaj kada si sretan.“) ili kroz nešto složenije zadatke u daljnjem radu na crtežu kao na primjer „Docrtajte ono što vas može zaštititi od straha“. Tako djeca crtanjem povezuju svoje emocije sa životnim situacijama i okolinom. S obzirom na to da je crtanje svakodnevna i draga aktivnost većini djece, ono može biti idealan način za poticanje socio-emocionalnog razvoja.

Ukupno gledano, prethodno spomenuta istraživanja govore da razvoj likovnog stvaralaštva kod djece ne samo da potiče njihovu umjetničku kreativnost već i pridonosi razvoju motoričkih i socio-emocionalnih vještina, stvarajući tako holistički pristup cjelokupnom obrazovanju djece. Zahvaljujući likovnom stvaralaštvu djeca mogu izražavati svoje emocije, misli i osjećaje na poseban kreativan način.

4. KREATIVNI PROCESI KOD DJECE OD 1. DO 4. RAZREDA

4.1. Razumijevanje kreativnih procesa u dječjem dobu

Razumijevanje kreativnih procesa kod djece od 1. do 4. razreda zahtijeva dublje promišljanje o specifičnostima dječjeg uma i kompleksnosti njihova razvoja. Jean Piaget, pionir u proučavanju dječjeg kognitivnog razvoja, duboko je ukazao na to da „dijete nije maleni odrasli pojedinac, već je um u procesu intenzivnog razvoja“ (Piaget, 1969). Ova spoznaja naglašava potrebu za prilagođenim pristupom proučavanju dječje kreativnosti, budući da kreativni procesi kod djece ne slijede uvijek logiku odraslih, već se oblikuju kroz istraživanje i igru.

Djetetova kreativnost u ovoj dobi proizlazi iz slobode izražavanja, gdje se promatraju spontani i originalni izrazi. Erik Erikson, poznat po teoriji psihosocijalnog razvoja, ističe fazu inicijative i krivnje kojoj su djeca izložena u ranom djetinjstvu (Erikson, 1950). Ovo je razdoblje gdje je podrška za djetetovu inicijativu ključna za razvoj samopouzdanja. U kontekstu kreativnih procesa, ovo znači stvaranje sigurnog prostora u kojem djeca mogu slobodno istraživati, postavljati pitanja i izražavati svoje ideje bez straha od osude. Shvaćanje kako djeca percipiraju i obrađuju informacije pomaže u stvaranju okruženja koje potiče razvoj njihove kreativnosti, gdje je svaka igra i istraživanje korak prema boljem razumijevanju svijeta oko sebe.

4.2. Razvoj mašte i spontanost u likovnom izražavanju

Likovno izražavanje ima ključnu ulogu u širenju mašte i poticanju spontanosti kod djece od 1. do 4. razreda. Howard Gardner, autor "The Arts and Human Development," naglašava neophodnost umjetnosti u razvoju "sposobnosti za vizualno razmišljanje, spontanost u izražavanju i razvoj maštovitosti" (Gardner, 2006). Likovno stvaralaštvo pruža djeci prostranstvo za istraživanje različitih materijala, oblika i boja, čime se potiče i razvija njihova kreativnost.

Promicanje likovnog izražavanja u školama i domovima postaje ključno za razvoj dječje mašte. Rhoda Kellogg u svom istraživanju naglašava da "crteži djece mogu otkriti njihov unutarnji svijet i emocionalni razvoj, omogućujući nam bolje razumijevanje njihovih potreba i interesa" (Kellogg, 1970). Likovno stvaralaštvo nije samo aktivnost koja razvija likovne vještine, već omogućuje djeci da izraze svoje osjećaje, fantazije i doživljaje. Kroz crteže, djeca

stvaraju most između unutarnjeg svijeta svoje mašte i vanjskog svijeta, čime se oblikuje temelj za daljnji razvoj njihove likovne i emocionalne inteligencije.

Kako bi se dječja kreativnost mogla razvijati potrebno je stvoriti kvalitetne uvjete koji će potaknuti navedeni proces (Starc i sur., 2004). Prije svega nužno je osigurati dobro emocionalno okruženje. To bi značilo kako učitelji imaju vrlo bitan utjecaj na dječju kreativnost. U radu je potrebno dopuštati određenu razinu slobode. Jednako tako prilikom pružanja kritike nužno je dati obrazloženje. Potrebno je pokazati zanimanje za djetetov rad, prihvaćati ono što dijete objašnjava da radi i poticati ga na tumačenje slika. Bitno je da tijekom provođenja aktivnosti cijelo vrijeme vlada ozračje topline, prihvaćanja i jednako tako hrabrenja (Starc i sur., 2004). Drugi uvjet koji je bitan kako bi došlo do razvoja kreativnosti je bogatstvo motivacijskih sadržaja i jednako tako dostupnost likovnog materijala. Kako bi se razvila dječja kreativnost potrebno je osigurati različite motivacijske sadržaje kako bi dijete imalo dovoljno materijala za provođenje istraživanja, za eksperimentiranje i za otkrivanje. Na navedeni način bogatstvo materijala pruža djeci daleko veću slobodu i mogućnost kreativnog stvaralaštva rada (Starc i sur., 2004). Još jedan uvjet koji je potreban kako bi došlo do poticanja kreativnosti svakako je poštivanje dječje usredotočenosti i u konačnici vođenje razgovora o likovnom produktu (Starc i sur., 2004).

4.3. Kreativnost kao ključan element obrazovanja

Kreativnost se nepravredno često zapostavlja u školskim sustavima, unatoč tome što je inherentna u svakom djetetu. Sir Ken Robinson u svom govoru „Do Schools Kill Creativity?“ naglašava kako školski sustavi često guše tu prirodnu kreativnost (Robinson, 2006). Kreativnost, kao ključan element obrazovanja, postaje od vitalnog značaja u djetinjstvu, gdje se postavljaju temelji za daljnji razvoj ličnosti.

James Catterall, u svojem istraživanju, ističe da „kreativno razmišljanje potiče inovativnost i adaptabilnost, ključne vještine za uspjeh u 21. stoljeću“ (Catterall, 1999). Likovno stvaralaštvo, kao izraz kreativnosti, pruža djetetu prostor za razvijanje vlastite originalnosti, kritičkog razmišljanja i samostalnosti u izražavanju. Aktivnosti poput crtanja, slikanja i modeliranja postaju način na koji djeca uče istraživati, postavljati pitanja i razvijati svoj jedinstveni umjetnički izričaj. Kroz takve aktivnosti, ne samo da se podupire razvoj kreativnosti već i stvaraju temelji za razvoj kritičkog razmišljanja, mašte i samopouzdanja kod djece.

5. POVEZANOST LIKOVNOG STVARALAŠTVA S KOGNITIVNIM RAZVOJEM

5.1. Razvoj kognitivnih sposobnosti kroz likovno stvaralaštvo

Likovno stvaralaštvo ima snažan utjecaj na razvoj kognitivnih sposobnosti djece, pružajući im priliku za bogato iskustvo koje potiče različite aspekte kognitivnog rasta. Kroz likovne aktivnosti, djeca ne samo da razvijaju motoričke vještine već i potiču vizualnu percepciju, prostorno razumijevanje i analitičko razmišljanje. Učenje kroz umjetnost postaje ključna strategija za stimuliranje mozga djeteta i njegovo integrirano funkcioniranje. Djeca koja pohađaju satove likovnog stvaralaštva mogu razviti brojne i korisne sposobnosti koje će im pomoći da se samostalno snalaze u životu. Osim vizualne umjetnosti dolazi ujedno do poboljšanja učenja, ali nikako se ne smije zanemariti niti enormna psihološka dobrobit koju samo stvaralaštvo pruža (Šarančić, 2014)

Istraživanje Jean Piageta ukazuje na to da djeca u procesu likovnog stvaralaštva prolaze kroz različite faze kognitivnog razvoja, počevši od nespretne reprodukcije do postupnog usvajanja apstraktnog razmišljanja (Piaget, 1970). Likovno stvaralaštvo pruža platformu za izazov djece na način koji potiče njihovu kreativnost, izražajnost i razvoj logičkog razmišljanja. Kroz proces likovnog stvaralaštva, djeca također razvijaju jezične vještine. Kroz verbalno opisivanje svojih likovnih radova ili komunikaciju s drugima tijekom umjetničkih aktivnosti, djeca usvajaju nove riječi, bogate svoj vokabular i razvijaju sposobnost artikuliranja svojih misli i osjećaja.

5.2. Kreativnost i poticanje kritičkog razmišljanja

Likovno stvaralaštvo potiče kreativnost, ključnu komponentu razvoja kritičkog razmišljanja kod djece. Kroz slobodu izraza i istraživanje različitih umjetničkih tehnika, djeca uče razmišljati izvan okvira, postavljati pitanja i razvijati nove perspektive. Sir Ken Robinson, autoritet u području obrazovanja, ističe kako „umjetnost potiče sposobnost divergentnog razmišljanja, odnosno razvijanja raznolikih ideja i pristupa“ (Robinson, 2001).

Kroz likovno stvaralaštvo, djeca nisu ograničena unaprijed zadanim pravilima, već se potiču na razmišljanje koje obogaćuje njihovu kreativnost i originalnost. Likovno stvaralaštvo također pomaže u razvoju emocionalne inteligencije, što je povezano s kritičkim razmišljanjem. Kroz umjetničke aktivnosti, djeca imaju priliku izraziti svoje emocije, razumjeti emocije drugih

i razvijati empatiju. Kroz ovaj proces, djeca postaju sposobna promatrati situacije iz više perspektiva, što je ključno za razvoj kritičkog razmišljanja.

5.3 Uloga likovnog stvaralaštva u poticanju rješavanja problema

Likovno stvaralaštvo pruža djetetu prostor za razvijanje vještina rješavanja problema. Kroz postavljanje izazova u stvaranju umjetničkih djela, djeca se potiču na analizu situacija, prepoznavanje problema i pronalaženje inovativnih rješenja. Cathy Malchiodi, stručnjakinja za umjetnost terapiju, naglašava kako "umjetnički proces potiče kreativnost i pruža resurse za rješavanje problema" (Malchiodi, 2012). Likovno stvaralaštvo, kroz aktivnosti poput modeliranja, crtanja i slikanja, omogućava djeci da razvijaju strategije za suočavanje s problemima, čime se potiče samostalnost i inovativnost.

Sveobuhvatno sagledavajući ranije navedena istraživanja, povezanost likovnog stvaralaštva s kognitivnim razvojem djece čini se neizostavnim dijelom njihovog obrazovanja, stvarajući temelje za sveobuhvatan razvoj kreativnosti, kritičkog razmišljanja i rješavanja problema. Integracija likovnih aktivnosti u obrazovni proces postaje ključna za poticanje holističkog razvoja djece i oblikovanje budućih generacija.

6. PRIMJENA LIKOVNOG STVARALAŠTVA U NASTAVI

6.1. Integracija likovnih aktivnosti u kurikulum od 1. do 4. razreda

Uvođenje likovnih aktivnosti u kurikulum od 1. do 4. razreda predstavlja značajan korak prema stvaranju poticajnog okruženja za učenje. Prema mišljenju Janice Katz, koja je posvetila svoje istraživanje području obrazovanja, „umjetnost ima moć potaknuti razvoj vizualnog razmišljanja i poboljšati sposobnost izražavanja ideja kod djece“ (Katz, 2003). Uvođenjem likovnih aktivnosti u kurikulum, nastavnici stvaraju prostor gdje se ne samo razvijaju likovne vještine, već se potiče maštovitost, kritičko razmišljanje i razvoj kreativnosti kod učenika.

Likovne aktivnosti imaju niz benefita koji pridonose cjelokupnom razvoju djeteta. S obzirom na integraciju motoričkih vještina, djeca unaprjeđuju fine motoričke sposobnosti kroz crtanje, rezanje i oblikovanje. Također, verbalno opisivanje vlastitih likovnih radova potiče jezične vještine i sposobnost komunikacije, čime se potiče razvoj holistički obrazovanog pojedinca (Winner, 1982). Integracija likovnih aktivnosti u kurikulum pruža djeci svestran pristup učenju, gdje se razvijaju likovne, kognitivne i emocionalne sposobnosti.

6.2. Važnost suradnje s nastavnicima likovne kulture

Suradnja s nastavnicima likovne kulture ključna je kako bi se osigurala visoka kvaliteta likovnog obrazovanja. Howard Gardner, autor višestrukih inteligencija, naglašava kako "efikasno likovno obrazovanje zahtijeva ekspertizu u predmetu i suradnju između nastavnika različitih disciplina" (Gardner, 2006). Nastavnici likovne kulture pridonose stručnim znanjima o vizualnim umjetnostima i mogu surađivati s kolegama iz drugih područja kako bi integrirali likovne aktivnosti u širi kontekst učenja.

Integracija likovnih aktivnosti u razne predmete potiče holistički pristup obrazovanju. Suradnja s nastavnicima matematike, znanosti ili književnosti omogućuje stvaranje projekata koji potiču interdisciplinarno učenje. Susan Riley, zagovornica integracije umjetnosti u obrazovanje, ističe da "umjetnost može povezati različite discipline, stvarajući most između različitih aspekata učenja" (Riley, 2018). Ova suradnja doprinosi razvoju kritičkog razmišljanja, kreativnosti i povezivanju različitih područja znanja.

6.3. Različite metode podučavanja likovnog stvaralaštva

Bogatstvo metoda podučavanja likovnog stvaralaštva ključno je za zadovoljenje raznolikih potreba i stilova učenja djece. Mary Ann Stankiewicz, stručnjakinja za obrazovanje umjetnosti, naglašava da "raznolikost metoda potiče individualni izraz, prilagođava se različitim učiteljskim stilovima i podržava raznolikost učenika" (Stankiewicz, 2002). Implementacija različitih metoda podučavanja omogućuje nastavnicima likovne kulture prilagodbu nastavnog procesa prema potrebama svojih učenika.

Projektno usmjereno učenje predstavlja jedan od pristupa koji dopušta učenicima dublje istraživanje i izražavanje kroz likovno stvaralaštvo. Ovakav pristup potiče razvoj istraživačkih vještina, kritičkog razmišljanja te stvaranje vlastitih umjetničkih projekata (Dirksen, 2014). Eksperimentalno stvaralaštvo potiče kreativni duh, ohrabrujući djecu da eksperimentiraju s različitim tehnikama, materijalima te oblikuju svoje jedinstvene likovne izraze. Suradničke aktivnosti, kao što su grupni projekti ili umjetničke radionice, promiču timski rad, dijalog i međusobno učenje, pridonoseći tako raznolikosti likovnog iskustva učenika.

U konačnici, primjena likovnog stvaralaštva u nastavi zahtijeva integraciju u kurikulum, suradnju s nastavnicima likovne kulture i primjenu različitih metoda podučavanja. Ova sveobuhvatna pristupa ne samo da doprinosi razvoju likovnih vještina, već stvara temelje za razvoj kritičkog razmišljanja, mašte i samopouzdanja kod djece.

6.4. Načela likovnog odgoja i obrazovanja

Likovno stvaralaštvo omogućuje izražavanje individualnosti svakog učenika i djeluje kao most koji povezuje različite izražajne stilove učenika. Stankiewicz (2002) naglašava kako umjetnost omogućuje vizualno, taktičko i kinestetičko učenje, pružajući raznolike izazove i prilike za svakog učenika. Ova autorica smatra da likovno stvaralaštvo stvara prostor gdje se različitosti ne samo toleriraju, već se cijene kao izvor bogatstva u učionici. Individualizacija nastave kroz likovno izražavanje također potiče kreativnost i samostalnost učenika. Catterall (1999) naglašava da suvremeno kreativno razmišljanje potiče inovativnost i adaptabilnost, koje smatra ključnim vještinama svakog čovjeka.

Kroz likovne aktivnosti, učenici imaju priliku razvijati vlastite izraze, eksperimentirati s različitim tehnikama i materijalima te razvijati svoju maštovitost. Individualizirani pristup u likovnom stvaralaštvu ne samo da potiče raznolike izražajne stilove, već i podupire raznolikost misaonih procesa i pristupa učenju. Međutim, čak i likovno stvaralaštvo ima neka pravila kojih

se trebaju pridržavati učitelji i učenici. Grgurić i Jakubin (1996) govore o šest temeljnih načela likovnog obrazovanja:

1. Primjerenost sadržaja i metode – ovo načelo zahtjeva prilagođavanje svakog zadatka potrebama i razvojnim sposobnostima svakog djeteta pojedinačno. Važno je da zadatak bude jednu razinu iznad mogućnosti djeteta tako da u njemu pobudi interes za postizanjem višeg cilja, ali se istodobno mora voditi računa o tome da se ne pretjeruje s težinom zadatka kako bi se izbjegla nezainteresiranost i demotivacija.
2. Aktivni odnos prema okolini – ključno je aktivno sudjelovanje učenika u odnosu prema okolini. Drugim riječima, učenici se moraju poticati da obrate pažnju na ono što se nalazi oko njih i da iz takve okoline traže informacije koje su im potrebne.
3. Primjena stečenih znanja tijekom likovnog izražavanja – potrebno je poticati učenike na dijeljenje bitnih od nebitnih informacija. Također važno je da im se omogući dovoljno prostora da se likovno izraze, da istražuju nepoznato, preuzmu rizik, postavljaju se neka neodgovorena pitanja i slično. Dijete mora imati prostor da smišlja nove načine kako se likovno izraziti. Zbog toga je ključna uloga učitelja jer je on taj koji treba zauzeti nesugestivan stav i voditi tako dijete u slobodnu i samostalnu odluku.
4. Igra kao metoda i stav – igrajući se djeca pobuđuju interes i otvorenost. Upravo kroz igru mogu likovno ispitivati, stvarati i postati kreativniji.
5. Sloboda od uzora – Učitelji bi trebali izbjegavati kritike određenog načina likovnog stvaralaštva djeteta ako je to ono što dijete vidi i osjeti da se na taj način treba izraziti. Također treba izbjegavati precrtavanja. Zapravo bi dijete samostalnim trudom i istraživanjem trebalo doći do izvornog djela.
6. Individualizacija – poželjno je individualizirati nastavu likovne kulture tako da se težina zadatka prilagodi mogućnostima svakog učenika zasebno.

6.5. O likovnom stvaralaštvu u inkluzivnom obrazovanju

Uvođenje likovnog stvaralaštva u nastavni plan otvara vrata za individualizaciju nastave. Likovna umjetnost se tako prilagođava različitim stilovima učenja i potrebama učenika. Riley (2018) ističe da integracija likovnih aktivnosti omogućuje učiteljima prilagođavanje učenja različitim stilovima kroz pomoć učenicima da razvijaju vlastiti izraz i pristupaju gradivu na način koji odgovara njihovim potrebama. Likovno stvaralaštvo na taj način postaje ne samo sredstvo za prenošenje znanja, već i platforma koja podržava raznolike načine apsorpcije informacija.

U inkluzivnom obrazovanju, likovno stvaralaštvo posebno doprinosi uključivanju učenika s posebnim potrebama. „Inkluzivno obrazovanje je jedan aspekt društvene inkluzije sa značenjem najvažnijeg oblika društvene jednakosti i prihvatljivosti (Margaritoiu, 2010), a koji reprezentira obrazovanje s usmjerenošću na obrazovne zahtjeve i potrebe svih, djece i odraslih, s posebnom usmjerenošću na one koji su podložni socijalnoj isključenosti, izloženi socijalnoj marginalizaciji, a time obespravljeni i ranjivi.“ (Karamatić Brčić, 2011: 39). Freedman (2003) ukazuje na to da umjetnost pruža alternativne načine komunikacije za djecu s poteškoćama u verbalnom izražavanju. Kroz crteže, slikanje, modeliranje ili druge likovne tehnike, učenici mogu izraziti svoje misli i osjećaje na način koji ne ovisi o verbalnom izražavanju. Ova sloboda izražavanja omogućuje svakom učeniku, bez obzira na njihove sposobnosti, da aktivno sudjeluje u procesima učenja. Zbog toga je primjena likovne umjetnosti u odgojnoobrazovnom procesu možda i najznačajnija za rizične skupine djece. Primjerice, likovno stvaralaštvo vrlo je kvalitetna vrsta rada za djecu s poremećajem spektra autizma preko igre i pozitivnih emocija pa sve do potpomaganja izgradnje živčanog sustava te razvoja kako estetskih tako i kreativnih sposobnosti (Šarančić, 2014).

U inkluzivnom obrazovanju kroz likovno stvaralaštvo mogu se koristiti različite strategije i pristupi. Suradnja između učitelja i stručnjaka za inkluziju može rezultirati prilagođenim likovnim aktivnostima koje odgovaraju različitim potrebama učenika. Projektne suradnje, gdje učitelji zajedno s učenicima planiraju i izvode umjetničke projekte relevantne za raznolikost, pružaju inkluzivno okruženje gdje se svaki učenik osjeća prepoznato i uvaženo (Burton, 2015).

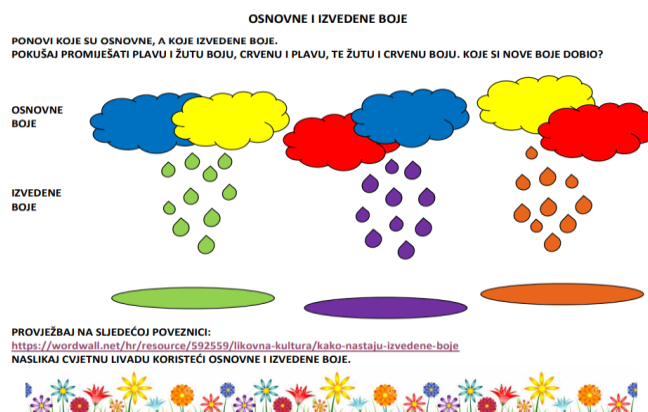
Suradnja između učitelja i stručnjaka za inkluziju rezultira prilagođenim likovnim aktivnostima koje odgovaraju različitim potrebama učenika. Ove aktivnosti mogu uključivati prilagodbe materijala, tehničke podrške ili diferencirane zadatke kako bi svaki učenik mogao sudjelovati i doprinijeti prema svojim sposobnostima (Burton, 2015). Ovaj pristup stvara inkluzivno okruženje koje potiče participaciju svakog učenika.

6.6. Primjeri dobre prakse likovnog stvaralaštva u razrednoj nastavi

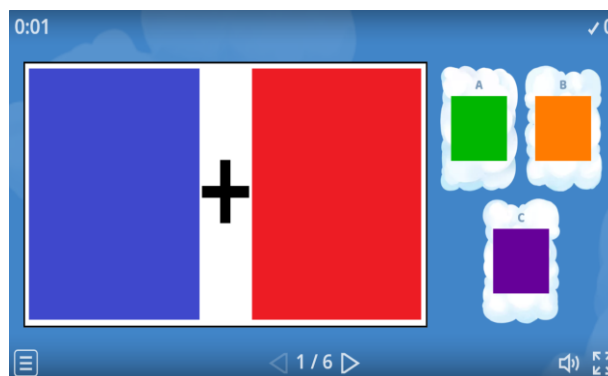
U nastavku se na primjeru razredne nastave iz dvije osnovne škole prikazuje način poticanja kreativnosti likovnim stvaralaštvom kod učenika 3. razreda.

U Osnovnoj školi Ivana Meštrovića u nastavnoj 2019./2020. godini nastava likovne kulture s djecom s poteškoćama u razvoju, učenicima 3. razreda, provodila se na daljinu zbog tada vladajuće epidemije korona virusa (COVID-19). Jedan od zadataka za učenike s teškoćama

predstavljao je razlikovanje osnovnih i izvedenih boja. Svakom učeniku putem online mreže poslana je lekcija u kojoj su objašnjene osnovne i izvedene boje. Dobili su zadatak da pokušaju samostalno pomiješati plavu i žutu boju, crvenu i plavu, te žutu i crvenu boju, kao na Slici 1. Miješanjem boja trebali su dobiti izvedene boje i sami opisati koje su boje dobili. Ispod zadatka nalazila se poveznica na online upitnik kao na Slici 2. u kojem su učenici mogli vježbati boje. Također, svaki je imao zadatak da naslika cvjetnu livadu koristeći osnovne i izvedene boje. Na opisani način učenici su imali najprije priliku da prouče boje, a zatim da sami riješe zadatak koji im je nudio mogućnosti miješanja boja tako da su trebali ponuditi točan odgovor na pitanje miješanjem kojih boja nastaje jedna određena boja. Osim toga, potaknuti su i da samostalno naslikaju cvjetnu livadu koristeći se ranije usvojenim znanjem, u kom slučaju su mogli biti kreativni i spojiti nekoliko različitih boja kojima će dobiti i neke nijanse drugačije od onih prikazanih u zadatku (Osnovna škola Ivana Meštrovića, 2019.).

Slika 1. Zadatak za razlikovanje osnovnih i izvedbenih boja (Osnovna škola Ivana Meštrovića, 2019.)

Slika 2. Zadatak za online vježbanje osnovnih i izvedbenih boja (Osnovna škola Ivana Meštrovića, 2019.)

U Osnovnoj školi Šime Budinića iz Zadra povodom Dana grada Zadra i njegovog zaštitnika Sv. Krševana, učenici 3.a razreda imali su zadatak da svojim likovnim izričajem obilježe taj svečani dan. U sklopu nastave Hrvatskog jezika, pored crteža, svom su gradu napisali i stihove. Cilj je bio osvijestiti učenike o važnosti razvoja ljubavi i prijateljstva, te potrebe za poetskom riječi, maštom i kreativnošću. Također, cilj je bio i razviti kod učenika sposobnost pravilne komunikacije, likovne i pisane, tako da primjene do tada stečeno znanje i razviju sustavnost u crtanju i pisanju. Na Slikama 3. i 4. može se vidjeti rezultat kreativnosti učenika. Na crtežu na kojem su oslikali poznatu crkvu Sv. Donata u Zadru napisali su stihove posvećene gradu Zadru. Kreativnim stvaralaštvom okušali su se u pisanju akrostiha. Od kartona i papira izradili su i torbice koje su kreativno oslikali prikazujući znamenitosti po kojima je grad prepoznatljiv (Osnovna škola Šime Budinića Zadar, bez dat.).

Slika 3. Literarni i likovni izričaj (crkva Sv. Donata) učenika 3. razreda osnovne škole (Osnovna škola Šime Budinića Zadar, bez dat.)

Slika 4. Torbice oslikane znamenitostima grada Zadra - likovni izričaj učenika 3. razreda osnovne škole (Osnovna škola Šime Budinića Zadar, bez dat.)

7. ULOGA UČITELJA U POTICANJU LIKOVNE KREATIVNOSTI

7.1. Razvoj učiteljevih kompetencija u podučavanju likovne umjetnosti

Razvoj kompetencija učitelja u području likovne umjetnosti predstavlja dugoročan proces usavršavanja koji ide ruku pod ruku s promjenama u pedagoškim praksama. Prema istraživanju Karen Hammerness i sur. (2005), stručno usavršavanje učitelja ima značajan utjecaj ne samo na njihove vlastite vještine, već i na učeničko postignuće i opći razvoj. U kontekstu likovne umjetnosti, ovo usavršavanje uključuje istraživanje suvremenih pristupa podučavanju, prilagođavanje nastavnih metoda i usvajanje novih tehnologija koje potiču likovnu kreativnost.

Učitelji trebaju prepoznati važnost kontinuiranog obrazovanja kako bi pratili razvoj likovne umjetnosti i prilagodili svoj pristup prema novim saznanjima. Primjerice, suvremene teorije u području likovne umjetnosti, kao što je „visual culture“ pristup, potiču razumijevanje umjetnosti u kontekstu društva, medija i svakodnevnog života (Duncum, 2010). Učitelji koji razvijaju svoje kompetencije u ovim područjima mogu bolje povezati umjetnost s iskustvima učenika, čime potiču dublje razumijevanje i angažman.

7.2. Stvaranje poticajnog okruženja za likovno stvaralaštvo

Kada se djeci omogući da budu ono što jesu i sa svojim pravom na individualno izražavanje i stvaranje, tada je jasno kako će se ona uvijek kreativno izražavati. Njihova radoznalost s interesom čine poseban unutarnji poriv koji je kao takav pokretač stvaralačke interpretacije kontakta s okolinom. Temeljni uvjet za djetetovo kreativno izražavanje ogleda se putem njegova unutarnjeg poriva koji je pokretač stvaralačke interpretacije sa samom okolinom. Temeljni uvjet za djetetovo kreativno izražavanje je unutarnji poriv (Pivac, 2016). Kako bi se navedeni poriv potaknuo nužno je kreirati poticajno okruženje.

Stvaranje poticajnog okruženja u učionici ima dugoročne pozitivne učinke na razvoj likovne kreativnosti kod učenika. Inspirirajući se Reggio Emilia pristupom, koji vjeruje u moć okoline u oblikovanju dječjeg učenja, učitelji mogu prilagoditi prostor kako bi potaknuli istraživanje i izražavanje (Rinaldi, 2006). Ovo podrazumijeva planiranje prostora koji potiče slobodu kretanja, pristup raznovrsnim materijalima te stvaranje kutaka posvećenih specifičnim likovnim aktivnostima.

Učitelji također trebaju uzeti u obzir princip vizualne stimulacije i dostupnost materijala za likovno stvaralaštvo kako bi potaknuli raznolikost izraza i stilova (Rankin, 2011).

Osiguravanje raznovrsnih likovnih materijala i tehničke opreme pridonosi stvaranju dinamičnog okruženja gdje se učenici osjećaju potaknuto da istražuju različite tehnike i izražajna sredstva. Uvođenje ateljea ili izložbenih prostora u školski okoliš također omogućuje učenicima da dožive svoje umjetničke radove kao važan dio svojeg učeničkog identiteta (Edwards, 2011).

7.3. Uloga učitelja u vođenju i podržavanju kreativnih procesa

U današnjem suvremenom obrazovanju, uloga učitelja u vođenju i podržavanju kreativnih procesa proširila se izvan tradicionalnog modela instruktora. Prema suvremenijem pristupu mentorstvu u umjetnosti, učitelji su sada mentori čija uloga nadmašuje prenošenje čistog znanja (Dackerman, 2006). Fokus je stavljen na poticanje samostalnosti, istraživanja i osobnog izraza svakog pojedinca. Ova evolucija učiteljske uloge proizlazi iz sveobuhvatnog prepoznavanja jedinstvenih kreativnih potencijala učenika, zahtijevajući od učitelja ne samo stručnost već i fleksibilnost i osjetljivost prema raznolikosti izraza. U tom kontekstu, postavljanje pitanja otvorenog tipa postaje ključno u procesu vođenja kreativnih aktivnosti (Burton, 2015). Ta pitanja ne samo da potiču duboko razmišljanje, već služe kao katalizator za razvoj vlastitih ideja, analizu različitih perspektiva i donošenje inovativnih rješenja. Učitelji postavljaju pitanja koja potiču istraživački duh, potičući učenike da razmišljaju izvan okvira učionice i primjenjuju svoje ideje u stvarnom svijetu. Podržavanje različitih pristupa u rješavanju likovnih izazova postaje imperativ. Učitelji potiču učenike da eksperimentiraju s različitim tehnikama, materijalima i izražajnim sredstvima (Eisner, 2002).

Kroz kontinuiranu podršku učenicima u istraživanju i razvijanju vlastitog likovnog jezika, učitelji postaju ključni katalizatori raznovrsnosti izraza unutar učeničke zajednice. Međutim, uloga učitelja ne staje samo na tehničkoj podršci, već je on istražitelj autentičnih problema, a to može samo ako sluša svoje učenika i stupa s njima u dijaloge (Hammonds, 2006). Navedeno može biti vrlo jednostavno (možda je na primjer „Tata kupio novi auto“, „Baka i djed su došli u posjetu“, „Rodio se braco“). Premda ovi primjeri u suštini nisu posve u duhu akademskog plana i programa, ali predstavljaju vrlo važne životne situacije koje mogu izazvati oduševljenje ili strah, te druge emocije i probleme u djeteta. Takve situacije predstavljaju stvarnost i ponekad traže rješenje. Za kreativne učitelje ostvariti takav kontakt predstavlja bit učenja, umjetničkih, znanstvenih, ali i etičkih pitanja. Učitelji su prema tome „pravi“ kurikulum jer pružaju gotovu inspiraciju djeci omogućujući im da istražuju svoje emocije i vlastite ideje, te da ih naposljetku izražavaju. Učitelj može djetetu pokazati primjere umjetnosti, a kao dio

takve interakcije učenici mogu otvoriti nove vidove izražavanja i odlučiti se za ono što će istraživati. Nakon određivanja najboljeg načina izražavanja ideje, sve te ideje o kojima se ranije govorilo, odnosno koje su na primjer skicirane, mogu se usmjeriti na realizaciju odabrane ideje. Tada je uloga učitelja da potakne učenika da prijeđe s ideje na stvarnost i u tome mora sačuvati djetetovu prirodnu predodžbu (Hammonds, 2006).

Slijedom navedenog, proizlazi da učitelji u vođenju i podržavanju kreativnih procesa postaju suštinski facilitatori u oblikovanju umjetničkog identiteta svakog pojedinca. Potiču autentičnost i originalnost, potičući učenike da pronađu vlastiti glas unutar šireg umjetničkog svijeta. Ova dubinska podrška ne samo da doprinosi izgradnji trajne ljubavi prema umjetnosti već i razvija kreativne mislioce spremne angažirati se u društvenom, kulturnom i umjetničkom kontekstu, stvarajući tako neprocjenjiv doprinos budućnosti.

8. BARIJERE I IZAZOVI U IMPLEMENTACIJI LIKOVNOG STVARALAŠTVA

8.1. Nedostaci i izazovi u integraciji likovnog stvaralaštva u nastavu

Unatoč brojnim prednostima likovnog stvaralaštva, implementacija u nastavni plan može naići na niz izazova i prepreka. Važno je prepoznati ove barijere kako bi se razvio učinkovit pristup koji će omogućiti puni potencijal likovnog obrazovanja.

Jedan od nedostataka može biti nedostatak resursa, uključujući materijale i opremu. Prema Burtonu (2015), mnoge škole se suočavaju s ograničenim proračunima, što može rezultirati nedostatkom umjetničkih materijala i alata. Ova situacija može ograničiti raznolikost aktivnosti koje učitelji mogu provesti u likovnom stvaralaštvu. Također, nedostatak obuke učitelja za kreativne pristupe i umjetničke tehnike predstavlja prepreku. Vrijedno je razmotriti kako edukacija učitelja može poboljšati njihove kompetencije u integraciji likovnog stvaralaštva u raznoliku nastavu (Eisner, 2002).

Drugi izazov može proizaći iz naglaska na standardiziranim testovima i kurikulumima. Prema istraživanju Eisnera (2002), pritisak da se postignu određeni rezultati na testovima može dovesti do smanjenja vremena koje se posvećuje umjetničkim aktivnostima. Školski sustavi koji naglašavaju testove često su skloni zanemarivanju područja koja nisu uključena u testiranje, uključujući likovno stvaralaštvo.

8.2. Razmatranje mogućih rješenja

Kako bismo prevladali ove izazove, ključno je razmotriti nekoliko strategija i pristupa. Prvo, potrebno je raditi na osiguranju resursa za likovno stvaralaštvo u obrazovnim ustanovama. Prema Riley (2018), suradnja s lokalnim zajednicama, umjetničkim organizacijama i roditeljima može rezultirati dodatnim financiranjem ili donacijama materijala. Edukacija o važnosti likovnog obrazovanja također može potaknuti donatore i širu zajednicu na podršku.

Dalje, integracija likovnog stvaralaštva u kurikulum zahtijeva podršku rukovodstva škole i obrazovnih politika. Priznavanje važnosti likovnog stvaralaštva u razvoju kreativnosti i drugih ključnih vještina može potaknuti promjene u školskim politikama i prioritetima. Eisner (2002) naglašava potrebu za interdisciplinarnim pristupom koji integrira umjetnost s drugim predmetima, pomažući u stvaranju koherentnog i obogaćenog kurikuluma.

Dodatno, prilagodba metoda evaluacije može pomoći u ublažavanju pritiska standardiziranih testova. Burton (2015) predlaže uvođenje alternativnih metoda procjene, poput portfolia ili projektnog rada, koji bolje odražavaju raznolike izražajne oblike i doprinose razvoju kreativnih vještina. Osim toga, suradnja između učitelja likovne umjetnosti i drugih predmetnih nastavnika može stvoriti integrirane pristupe nastavi koji potiču kreativnost i interdisciplinarno učenje.

Imajući u vidu ranije u historijatu ovog rada prikazana istraživanja različitih stručnjaka, može se uočiti kako prevazilaženje barijera u implementaciji likovnog stvaralaštva zahtijeva holistički pristup koji uključuje zajedničke napore nastavnika, rukovodstva, roditelja i lokalne zajednice. Također, razvidno je kako poticanje kreativnosti kroz likovno stvaralaštvo nije samo izazovno, već i ključno za oblikovanje obrazovnog okruženja koje potiče raznolikost izraza i podržava cjelokupan razvoj učenika.

9. ZAKLJUČAK

U ovom radu istražena je važnost likovnog stvaralaštva kao poticaja za kreativnost u učenju djece od 1. do 4. razreda. Kroz teorijski okvir, analizu razvoja likovnog stvaralaštva kod djece, istraživanje kreativnih procesa te povezanost likovnog izražavanja s kognitivnim razvojem, razmatrane su mnoge dimenzije ove teme. Definirajući likovno stvaralaštvo kao proces istraživanja i izražavanja, istaknuto je kako pruža prostor za razvoj mašte, spontanosti i kreativnosti kod djece. Kroz analizu razvoja likovnih sposobnosti, naglašena je važnost podrške likovnom izražavanju u različitim dobnim skupinama, s posebnim naglaskom na utjecaj likovnog stvaralaštva na motoričke vještine i emocionalni aspekt izražavanja kod djece. Razmatranjem kreativnih procesa kod djece od 1. do 4. razreda, istaknuto je kako razumijevanje specifičnosti dječjeg uma igra ključnu ulogu. U svjetlu Eriksonove faze inicijative i krivnje, podrška djetetovoj inicijativi u likovnom stvaralaštvu stvara temelje za razvoj samopouzdanja i kreativnosti. Razvoj mašte i spontanosti, kao ključnih elemenata likovnog izražavanja, nužan je za poticanje dječje kreativnosti i osobnog izraza. Dalje, promatrajući kreativnost kao ključan element obrazovanja, naglašena je potreba za integracijom kreativnih procesa u nastavni plan. Istraživanje Jamesa Catteralla podupire tezu da kreativno razmišljanje potiče inovativnost i adaptabilnost, ključne vještine za uspjeh u 21. stoljeću. Likovno stvaralaštvo, kao oblik kreativnog izraza, pruža djetetu priliku da razvije originalnost, kritičko razmišljanje i samostalnost u izražavanju. Nalazi ovog istraživanja imaju važne implikacije za praksu odgojno-obrazovnog sustava. Prvo, učitelji bi trebali prepoznati važnost likovnog stvaralaštva u razvoju djece i aktivno integrirati kreativne procese u svoje nastavne prakse. To uključuje stvaranje poticajnog okruženja gdje se djeca osjećaju slobodno istraživati, postavljati pitanja i izražavati svoje ideje. Također, obrazovne politike i rukovodstvo škola trebaju prepoznati važnost likovnog stvaralaštva u razvoju ključnih vještina za 21. stoljeće te podržati obrazovanje učitelja u području likovne kulture. Integracija umjetnosti u interdisciplinarni kurikulum može pridonijeti holističkom pristupu obrazovanju. Daljnje istraživanje trebalo bi usmjeriti fokus na konkretne strategije poticanja kreativnosti kroz likovno stvaralaštvo u različitim obrazovnim kontekstima. Proučavanje utjecaja specifičnih likovnih aktivnosti na razvoj određenih kreativnih vještina kod djece moglo bi pridonijeti boljem razumijevanju veze između likovnog stvaralaštva i kreativnosti u obrazovanju. Osim toga, istraživanje učinka inkluzivnih pristupa u likovnom stvaralaštvu moglo bi dodatno osvijetliti kako ova disciplina može podržati raznolikost učenika u školskom okruženju.

LITERATURA

1. Andrilović, V. i Čudina-Obradović, M. (1994). *Osnove opće i razvojne psihologije*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Arnheim, R. (1974). *Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye*. California: University of California Press.
3. Balić-Šimrak, A. (2011). Predškolsko dijete i likovna umjetnost. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 16(62- 63), 2-8.
4. Belemarić, D. (1987). *Dijete i oblik*. Zagreb: Školska knjiga
5. Bilić, V., Balić-Šimarak, A. i Kiseljak, V. (2012). Nevizualni poticaji za dječje likovno izražavanje i razvoj emocionalne pismenosti. *Dijete, vrtić, obitelj: časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 18(68), 2-5.
6. Burton, J. M. (2015). *Arts Integration in Education: Teachers and Teaching Artists as Agents of Change*. Chichago: Springer.
7. Catterall, J. S. (1999). *Involvement in the Arts and Human Development: General Involvement and Intensive Involvement in Music and Theater Arts*. Los Angeles: ERIC.
8. Čudina Obradović, M (1990). *Nadarenost; razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*. Zagreb: Školska knjiga.
9. Eisner, E. W. (2002). The Arts and the Creation of Mind. *Language Arts*, 80(5), 340-344.
10. Erikson, E. H. (1950). *Childhood and Society*. New York: W.W. Norton & Company.
11. Gardner, H. (2006). *The Arts and Human Development*. New York: Basic Books.
12. Grgurić, N. i Jakubin M. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje: metodički priručnik*. Zagreb: Educa.
13. Hammonds, B. (2006.). The teachers role in the creative process. Preuzeto 13.2.2024.: <https://leading-learning.blogspot.com/2006/09/teachers-role-in-creative-process.html>
14. Herceg, I., Rončević, A. i Karlavaris, B. (2010). *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alfa.
15. Huzjak, M. (2006). Darovitost, talent i kreativnost u odgojnom procesu. *Odgojne znanosti*, 8(11), 289-300.
16. Karamatić Brčić, M. (2011). Svrha i cilj inkluzivnog obrazovanja. *Acta Iadertina*, 8(1), 0-0.
17. Kellogg, R. (1970). *Analyzing Children's Art*. California: Mayfield Publishing Company.

18. Kunac, S. (2015). Kreativnost i pedagogija. *Napredak*, 156(4), 423-446.
19. Osnovna škola Ivana Meštrovića (2019). Likovna kultura (nastava na daljinu). Preuzeto 6.2.2024.:
http://os-imestrovica-zg.skole.hr/upload/os-imestrovica-zg/newsattach/1197/Likovna_kultura_%28radni_listovi_za_ucenike_s_teskocama%29.pdf
20. Osnovna škola Šime Budinića Zadar (bez dat.). Primjeri dobre prakse. Preuzeto 13.2.2024.:
http://os-sbudinica-zd.skole.hr/kutak_razredne_nastave/primjeri_dobre_prakse.
21. Piaget, J. (1969). *The Child's Conception of the World*. Cedar City: Adams & Co.
22. Pivac, D. (2016). Poticanje dječjeg likovnog stvaralaštva i mašte u komunikaciji s kulturnom baštinom. *Školski vjesnik*, 65 (Tematski broj), 347-356.
23. Riley, T. (2012). Use Arts Integration to Enhance Common Core. Preuzeto 9.2.2024.:
<https://www.edutopia.org/blog/core-practices-arts-integration-susan-riley>.
24. Robinson, K. (2006). Do Schools Kill Creativity?. Preuzeto 6.2.2024.:
<https://jamesclear.com/great-speeches/do-schools-kill-creativity-by-ken-robinson>.
25. Sindik, J. i Šerbinek Kotur, M. (2014). Učinci tjelesnog vježbanja primjenom elemenata Brain Gym® programa na razvojni status predškolske djece. *Jahr*, 5(1), 69-81.
26. Somolanji, I. i Bognar, L. (2008.). Kreativnost u osnovnoškolskim uvjetima. *Život i škola*, 54(19), 87-94.
27. Starc, B., Čudina-Obradović, M., Letica, M., Profaca, B. i Pleša, A. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing.
28. Šarančić, S. (2014.). Dobrobiti likovnog stvaralaštva. *Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 154(1-2), 91-104.
29. Škrbina, D. (2013). *Art terapija i kreativnost*. Zagreb: Veble commerce.

POPIS SLIKA

Slika 1. Zadatak za razlikovanje osnovnih i izvedbenih boja (Osnovna škola Ivana Meštrovića, 2019.)

Slika 2. Zadatak za online vježbanje osnovnih i izvedbenih boja (Osnovna škola Ivana Meštrovića, 2019.)

Slika 3. Literarni i likovni izričaj (crkva Sv. Donata) učenika 3. razreda osnovne škole (Osnovna škola Šime Budinića Zadar, bez dat.)

Slika 4. Torbice oslikane znamenitostima grada Zadra - likovni izričaj učenika 3. razreda osnovne škole (Osnovna škola Šime Budinića Zadar, bez dat.)

IZJAVA O IZVORNOSTI DIPLOMSKOG RADA

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istog nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)